

Hoofdstuk 3. Het onderzoek van dyslectische leerlingen

Inleiding

In de voorgaande twee hoofdstukken hebben wij de nieuwe woordleestoetsen Engels en Frans van Kleijnen e.a. kritisch onder de loep genomen. Uit ons onderzoek bleek dat voor het vaststellen van de ernst van de leesproblemen in het Engels en Frans bij brugklassers toetsen met Engelse en Franse leenwoorden te verkiezen zijn boven deze toetsen. In dit hoofdstuk doen we verslag van onderzoek met een aantal dyslectische leerlingen. Omdat zij bij uitstek de doelgroep van de toetsen zijn, wilden we zien hoe deze groep het er bij de nieuwe toetsen vanaf zou brengen en ook specifiek voor deze groep leerlingen nagaan of de nieuwe toetsen niet vervangen zouden kunnen worden door toetsen met leenwoorden.

In de brugklassen die wij onderzochten, zaten in totaal zes dyslectische leerlingen. Evelyn Wiers heeft in haar RT-praktijk veelvuldig te maken met dyslectische leerlingen uit de brugklas en hogere leerjaren die worstelen met Engels en/of Frans. De toetsen zijn afgenomen bij 25 leerlingen uit deze RT-praktijk. Van één leerling zijn de scores niet verwerkt, omdat zij op een aantal toetsen zeer veel hoger scoorde dan de jaargenoten, wat niet zo verwonderlijk is, omdat zij slechts licht dyslectisch is. Hoewel de woordleestoetsen Engels en Frans en de leenwoordtoets Engels op het moment van ons onderzoek alleen voor de brugklas waren genormeerd, hebben we deze toetsen toch bij de oudere leerlingen afgenomen. Ook de EMT-A en de Klepel-A werden afgenomen, eveneens toetsen waarvoor, behalve voor de leerlingen van leerjaar 4¹, geen normering voorhanden is. Deze leerlingen kregen bovendien de leenwoordtoets Frans voorgeschoteld.

Voor de bespreking van de resultaten hebben we de leerlingen in drie groepen verdeeld. De leerlingen van de brugklas zijn apart genomen, omdat de toetsen voor dit niveau genormeerd zijn. De overige leerlingen zijn verdeeld in twee groepen: de leerlingen van het tweede leerjaar samen en de leerlingen van de hogere leerjaren samen. Wij hebben geen rekening gehouden met de verschillende schooltypen die de leerlingen bezoeken.²

Resultaten

In tabel 1 zijn de gemiddelde scores te vinden; de standaarddeviaties staan tussen haakjes. Ook worden het minimum- en maximaantal goed gelezen woorden vermeld. Bij de vijf dyslectische leerlingen van het eerste leerjaar uit de RT-praktijk zijn de zes dyslectische leerlingen uit de onderzochte brugklassen gevoegd. Vijf leerlingen uit de hogere leerjaren hebben wel de leenwoordtoets Frans, maar niet de Franse woordleestoets gedaan, omdat ze al langere tijd geen Frans hadden gehad of dit vak nooit hadden gevolgd.

¹ Te vinden in Kleijnen e.a. 2008, 125 e.v.

² De leerlingen van de RT-Praktijk waren als volgt over de leerjaren en schooltypen verdeeld (het aantal leerlingen staat tussen haakjes): vwo 1 (2), havo/vwo 1 (2), vmbo-t/havo 1 (1), vwo 2 (1); havo/vwo 2 (3), havo 2 (2), vmbo-t 2 (1), havo 3 (4), vmbo-t 3 (1), vmbo-k 3 (1), vwo 4 (2), havo 4 (1), vmbo-t 4 (2), vmbo-b 4 (1), havo 5 (1).

leerjaar		EMT-A	Klepel-A	woordlees- toets Engels	woordlees- toets Frans	leenwoorden- toets Engels	leenwoorden- toets Frans
brugklas (n=11)	gemiddeld (sd)	71.5 (12.6)	58.3 (17.7)	50.9 (7.1)	19.2 (7.3)	57.5 (9.8)	45.5 (14.7)
	minimum/ maximum	42 / 87	26 / 80	41 / 62	6 / 30	38 / 74	21 / 64
2 (n=7)	gemiddeld (sd)	75 (11.4)	59.6 (18.5)	54.3 (5.8)	29.3 (12.5)	63.7 (10.4)	47 (10.2)
	minimum/ maximum	54 / 87	43 / 96	46 / 64	16 / 53	49 / 76	39 / 65
3 en hoger (n=12 / 7)	gemiddeld (sd)	69.7 (16)	50.2 (21.7)	52.8 (11.4)	34 (9.7)	57.5 (18.5)	49 (18.7)
	minimum/ maximum	38 / 94	16 / 87	25 / 69	23 / 48	19 / 77	14 / 68

Tabel 1. Aantal goed gelezen woorden door de dyslectische leerlingen uit verschillende leerjaren.

Wij hebben ons afgevraagd of dyslectische leerlingen die meer ervaring hebben met Engels en Frans, ook beter scoren dan de brugklassers. Daartoe hebben we de leerlingen uit de opeenvolgende leerjaren met elkaar vergeleken. Er blijkt niet alleen geen statistisch significant verschil tussen de leerjaren op de EMT of op de Klepel, maar ook niet op de woordleestoets Engels en de leenwoordtoetsen Engels en Frans.³

Hoewel we in dit onderzoek te maken hebben met relatief kleine groepen, en we daarom voorzichtig moeten zijn met conclusies, vinden we dit resultaat op zich alarmerend. Ook na een aantal jaren onderwijs worden er geen betere resultaten behaald op de afgenomen toetsen. Daarbij moeten we ons wel realiseren dat het hier om toetsen op woordniveau gaat, waarmee de leesproblemen van deze leerlingen in alle hevigheid blootgelegd worden. Er zijn alleen verschillen tussen de leerjaren bij de woordleestoets Frans. De leerlingen uit leerjaar 3 en hoger blijken op deze toets een hogere score te hebben behaald dan de leerlingen uit leerjaar 1.⁴ De score van leerjaar 2 is statistisch niet verschillend van de score van beide andere groepen. De jongste leerlingen lezen gemiddeld 19 woorden correct in één minuut, de oudste leerlingen 34, wat nog steeds niet veel is vergeleken met de scores op de woordleestoets Engels.

Vergelijking met de niet-dyslectische leerlingen

Behalve op de woordleestoets Frans verschillen de resultaten van de dyslectische leerlingen uit de opeenvolgende leerjaren dus niet. Op deze toets na kunnen de dyslectische leerlingen daarom als één groep worden beschouwd. In tabel 2 staan de gemiddelde scores van de niet-dyslectische en de dyslectische leerlingen vermeld, met tussen haakjes de standaarddeviaties. De niet-dyslectische leerlingen komen allen uit de brugklas, de dyslectische leerlingen komen, zoals gezegd, uit diverse leerjaren.

³ Brus: $F(2,29) = 0.33$, $p = 0.72$; Klepel: $F(2,29) = 0.71$, $p = 0.50$; woordleestoets Engels: $F(2,29) = 0.32$, $p = 0.73$; leenwoorden Engels: $F(2,29) = 0.53$, $p = 0.60$; leenwoorden Frans: $F(2,29) = 0.15$, $p = 0.86$.

⁴ Woordleestoets Frans: $F(2,24) = 5.61$, $p < 0.025$. Vergelijking tussen de groepen onderling met behulp van post hoc Tukey.

	EMT-A	Klepel-A	woordlees- toets Engels	leenwoorden- toets Engels	leenwoorden- toets Frans
niet-dyslectisch (n=43)	83.7 (11.9)	78.5 (20.3)	56.4 (9.9)	66.7 (14)	58.7 (13.3)
dyslectisch (n=30)	71.6 (13.5)	55.3 (19.4)	52.5 (8.7)	58.9 (13.9)	47.2 (15.2)

Tabel 2. Resultaten van de dyslectische en niet-dyslectische leerlingen.

Zoals te verwachten was, verschillen de scores op de EMT en de Klepel.⁵ De scores op de woordleestoets Engels laten echter geen verschillen zien.⁶ Betekent dit nu dat de dyslectische leerlingen net zo goed in staat zijn om in het Engels te lezen als de niet-dyslectische leerlingen? Die conclusie lijkt voorbarig, want de scores op de Engelse leenwoordtoets laten wel degelijk verschillen zien tussen de dyslecten en niet-dyslecten.⁷ Datzelfde geldt voor de leenwoordtoets Frans. Dat de dyslectische en niet-dyslectische leerlingen op de woordleestoets Engels dezelfde scores laten zien, wordt volgens ons veroorzaakt door de uiterst matige kwaliteit van de woordleestoets Engels: deze toets meet simpelweg niet wat hij geacht wordt te meten.

Leenwoordtoetsen

In hoofdstuk 2 is geconcludeerd dat de woordleestoetsen Engels en Frans vervangen zouden kunnen worden door toetsen met Engelse en Franse leenwoorden. Onze conclusie was onder meer gebaseerd op de correlaties tussen de woordleestoetsen Engels en Frans en de toetsen met leenwoorden, die hoger bleken te liggen dan .80.

Er is nog een andere reden om de voorkeur te geven aan de leenwoordtoetsen. Voor de leerlingen van de RT-praktijk bleken de woordleestoetsen Engels en Frans vrijwel zonder uitzondering een heel belastende taak, veel meer dan de toetsen met leenwoorden. Deze leerlingen hadden bij de nieuwe woordleestoetsen Engels en Frans de ervaring dat zij het heel slecht deden. Over dit aspect moet niet te licht worden gedacht. Een zo duidelijk merkbare confrontatie met het onvermogen Engelse en Franse woorden correct en in tempo op te lezen, kan al gauw leiden tot een fikse deuk in het vaak al niet erg grote zelfvertrouwen van deze leerlingen. De woordleestoetsen Engels en Frans zijn bedoeld voor nader onderzoek van leerlingen die in het Nederlands risicolezers zijn. Daarom is het juist voor die risicolezers van belang om een alternatief voor deze woordleestoetsen te vinden.

Net zoals in het onderzoek van de brugklassers hebben wij voor de scores van de dyslectische leerlingen op de verschillende toetsen de correlaties berekend. Deze zijn te lezen in tabel 3. Bij deze berekeningen zijn alle dyslectische leerlingen samen weer als één groep zijn beschouwd, omdat de scores tussen de leerjaren niet verschilden. De Franse woordleestoets is ook hier echter niet meegenomen in de berekeningen, omdat op die taak de resultaten van de dyslectische leerlingen van opeenvolgende leerjaren onderling verschilden en dus niet als één groep beschouwd konden worden. Alle correlaties zijn significant op 0.01 niveau.

⁵ EMT: $t = 4.1$, $df = 71$, $p < 0.01$; Klepel: $t = 4.9$, $df = 71$, $p < 0.01$.

⁶ Woordleestoets Engels: $t = 1.74$, $df = 71$, $p = 0.09$.

⁷ Leenwoordtoets Engels: $t = 2.35$, $df = 71$, $p < 0.025$, leenwoordtoets Frans: $t = 3.41$, $df = 71$, $p < 0.01$.

	EMT-A	Klepel-A	woordlees- toets Engels	leenwoorden- toets Engels	leenwoorden- toets Frans
EMT-A	1	.66	.54	.84	.76
Klepel-A	.66	1	.64	.66	.57
woordlees- toets Engels	.54	.64	1	.81	.69
leenwoorden- toets Engels	.84	.66	.81	1	.85
leenwoorden- toets Frans	.76	.57	.69	.85	1

Tabel 3. Correlaties tussen de leestoetsen op grond van de resultaten van de dyslectische leerlingen.

Net zoals werd geconstateerd in hoofdstuk 2 naar aanleiding van de correlaties tussen de leestoetsen die wij berekenden op grond van de resultaten van de onderzochte brugklasleerlingen, blijkt de woordleestoets Engels hoog te correleren met de leenwoordtoets Engels (.81). Dat betekent dus dat in plaats van de woordleestoets Engels, net zo goed de toets met Engelse leenwoorden kan worden afgenomen. De correlatie van de woordleestoets Frans met de andere toetsen kon op deze manier niet berekend worden. We hebben echter tot nu toe moeten vaststellen dat er aan de Franse woordleestoets nogal wat bezwaren kleven. Het lijkt ons daarom aan te bevelen de toets met Franse leenwoorden te gebruiken in plaats van de woordleestoets Frans. Dat lijkt des te meer voor de hand te liggen, omdat ook hier blijkt dat beide leenwoordtoetsen hoog correleren (.85). Opmerkelijk is overigens dat de leenwoordtoets Engels nu ook hoog correleert met de EMT (.84). De verklaring hiervoor zou in de leeftijd van de meeste dyslectische leerlingen uit ons onderzoek kunnen liggen. De EMT is immers in feite een toets voor de basisschoolleeftijd, waardoor de woorden voor deze oudere leerlingen zeker vrij makkelijk zullen zijn en sneller direct worden herkend.

Conclusie

In dit en de vorige twee hoofdstukken zijn de in 2008 verschenen woordleestoetsen Engels en Frans beoordeeld. Hoewel de makers van de toetsen aangeven dat het om hoogfrequente woorden gaat die afkomstig zijn uit de leergangen, blijkt dat maar zeer ten dele het geval. Dat betekent dat er nogal wat woorden in de toetsen voorkomen die de leerlingen niet kennen. Ook blijkt uit onze analyse dat de gekozen woorden niet altijd voldoen aan de door de makers opgestelde criteria om verwarring tussen talen te voorkomen. Eigenlijk verbaast het ons niet dat uit de toetstechnische gegevens in de handleiding blijkt dat risicoleerlingen met deze toetsen slechts ten dele kans hebben om inderdaad als zodanig opgespoord te worden. De woordleestoetsen Engels en Frans worden gepresenteerd als decodeertoetsen. Omdat leerlingen de teken-klankkoppelingsregels in het Engels en Frans niet systematisch worden aangeboden en leerlingen dus ook niet of nauwelijks over dergelijke kennis beschikken, is het de vraag of de toetsen inderdaad decodeervaardigheid meten. Ons uitgangspunt is dat in de praktijk niet decoderen, maar inprenten de basisvaardigheid is om te leren lezen in een vreemde taal. Je leert in een vreemde taal lezen op dezelfde manier waarop je Engelse en Franse leenwoorden leert lezen. Wanneer je van zo'n woord de betekenis en uitspraak kent en je hebt het een paar keer gezien, dan zul je het in het vervolg herkennen, ook als je niet precies weet hoe de letters met de klanken samenhangen. De scores op de woordleestoetsen zijn ons inziens dan ook niet gebaseerd op decoderen, maar op herkenning van de woorden. Dat de scores, zeker bij de woordleestoets Frans,

relatief laag zijn, ligt dan ook aan het feit dat vele woorden in de toetsen onbekend zullen zijn. Woorden die je niet kent, kun je ook niet herkennen.

Omdat wij inprenting als de centrale vaardigheid beschouwen om in het Engels en Frans te leren lezen, hebben we gezocht naar een instrument om brugklassers daarop te toetsen. Wij denken een goede mogelijkheid gevonden te hebben door woordlijsten met Engelse en Franse leenwoorden op te laten lezen. De toets met Engelse leenwoorden is een bestaande toets (zie voor de gegevens hoofdstuk 2), de toets met Franse leenwoorden is door ons ontwikkeld. Wij hebben erop toegezien dat het om bekende leenwoorden gaat.

Beide toetsen met leenwoorden zijn samen met de woordleestoetsen Engels en Frans afgenomen bij twee brugklassen, waaronder 6 dyslectici, en 25 dyslectische leerlingen van verschillende leerjaren uit de RT-praktijk van één van de auteurs. Bovendien werden de EMT en de Klepel afgenomen. Over de hele linie presteerden de leerlingen aanmerkelijk beter op de leenwoordtoetsen dan op de woordleestoetsen Engels en Frans. Bovendien bleek in de brugklas dat de leenwoordtoetsen hoog correleerden met de woordleestoetsen ($> .80$), waardoor wij ons gesterkt voelen in onze aanname dat het bij het lezen in een vreemde taal om directe woordherkenning en niet om decoderen gaat. De prestaties van de dyslectici vertoonden in het Engels hetzelfde beeld. Voor Frans kon dit niet worden vastgesteld, voornamelijk omdat de prestaties op de leeswoordtoets Frans in de eerste twee leerjaren bedroevend waren.

Onze conclusie luidt dat voor het signaleren van leerlingen die het risico lopen op leesproblemen in het Engels en het Frans, toetsen met leenwoorden de voorkeur verdienen boven de woordleestoetsen Engels en Frans van Kleijnen e.a. De leenwoordtoets Engels is voor het begin van de brugklas genormeerd en is gratis te downloaden op www.muiswerk.nl > Voortgezet Onderwijs > Kennishoek > Leenwoordentest. Het zou volgens ons zinvol zijn als er ook voor begin groep 8 een normering voorhanden was, zodat bij gebleken achterstand leerlingen beter op het lezen van Engels in de brugklas voorbereid zouden kunnen worden. Op de website van Muiswerk worden gebruikers van de leenwoordentest in de brugklas gevraagd om de gegevens op te sturen naar Muiswerk, zodat deze gebruikt kunnen worden om de normering nog betrouwbaarder te maken. Muiswerk is bereid ook een normering te verzorgen voor de basisschool, wanneer zich voldoende scholen hebben aangemeld. De link is te vinden op www.muiswerk.nl > basisschool > kennishoek > leenwoordentest.